

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เพื่อพัฒนาการตลาดส้มโอ
ของกลุ่มพัฒนาคุณภาพส้มโอ จังหวัดสมุทรสงคราม

Participatory Action Research for Pomelo Marketing Development of the Pomelo Quality
Development Group, SamutSongkhram Province

ทรัพย์ธานี ประทุมนันท์¹ ทิพวรรณ ลิ้มงูร¹ และธำรงค์ เมฆโหรา¹
Subdhanint Pratumnant¹ TippawanLimunggura¹ and Thamrong Mekhora¹

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาการตลาดส้มโอของกลุ่มพัฒนาคุณภาพส้มโอ จังหวัดสมุทรสงครามโดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เริ่มต้นจากการแนะนำวัตถุประสงค์ของโครงการวิจัยให้กับเกษตรกรและเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรจัดประชุมสังเคราะห์ข้อมูล แลกเปลี่ยนความคิด และระดมสมอง การทัศนศึกษา การติดตามประเมินผล และสรุปบทเรียนประเด็นการพัฒนาตลาดได้ถูกกำหนดเป็นทิศทางของการวิจัย และต้องตอบสนองความต้องการของลูกค้า รวมทั้งให้กลุ่มพัฒนาคุณภาพส้มโอ จังหวัดสมุทรสงครามได้รับราคาผลผลิตที่เพิ่มขึ้นจากเดิม งานวิจัยดำเนินการระหว่างเดือนสิงหาคม พ.ศ.2554 ถึงเดือนมีนาคม พ.ศ.2556 ผลการวิจัยสามารถได้รับช่องทางการตลาดที่ก่อให้เกิดราคาผลผลิตที่สูงกว่าราคาตลาด มีการกระจายผลผลิตทำให้หลากหลายและผ่านการทดสอบตลาดในสินค้าที่แปรรูปใหม่และอยู่ในบรรจุภัณฑ์ใหม่ โดยกลุ่มได้เลือกช่องทางการตลาดห้องเครื่องพระที่นั่งอัมพรสถาน โครงการสายใยรักแห่งครอบครัว สามารถสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับส้มโอเฉลี่ย ผลละ 34 บาท ปริมาณส้มโอที่เข้าไปในช่องทางตลาดใหม่ในช่วงเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2555 ถึงเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2556คิดเป็นร้อยละ 0.33ของผลผลิตส้มโอทั้งหมด และสร้างความพึงพอใจให้สมาชิกกลุ่มระดับคะแนน 7.43จากคะแนนเต็ม 10

คำสำคัญ: การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม กลุ่มพัฒนาคุณภาพส้มโอจังหวัดสมุทรสงคราม ช่องทางการจัดจำหน่าย มูลค่าเพิ่ม

Abstract

The purpose of this study was to develop pomelo fruit marketing of the Pomelo Quality Development Group, SamutSongkhram province. The application of the Participatory Action Research began with introducing a farmer group and government agricultural extension service to the research objective, organizing the participant meeting, analysing the current market situation, performing the data collection; group discussion; idea exchange, brainstorming, exposuring the trips, monitoring & evaluation and summarising lessons. The market development was determined as the direction of this research together with meeting the customer demand and earning the higher price. The research conducted during August 2011 to March 2013. The results revealed that research could establish the marketing channels to obtain the higher price than the traditional market, diversify the final products from pomelo fruits, and pass the market test of the new processed product and packaging. Finally, the group chose the marketing channel the King's Kitchen in The Family of Love Project under His Royal Highness Crow Prince. This resulted in the added value per fruit of 34 baht. The volume of fruits under the new marketing channel shared

¹คณะเทคโนโลยีการเกษตร สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง แขวงลาดกระบัง เขตลาดกระบัง กรุงเทพฯ 10520

0.33 percent of the total products during August 2012 to February 2013. The satisfaction score of the group members who participated in the research was 7.43 from 10.0

Keywords: Participatory Action Research, the Pomelo Quality Development Group, Samutsongkarn Province Channel of Distribution, Value Added

คำนำ

ส้มโอเป็นผลไม้ชนิดหนึ่งที่เกษตรกร ในจังหวัดสมุทรสงครามทำการเพาะปลูกเพื่อจำหน่ายมายาวนาน ไม่น้อยกว่า 150 ปี ส้มโอที่เป็นอัตลักษณ์ของจังหวัดสมุทรสงครามนั้นคือส้มโอพันธุ์ขาวใหญ่ เพราะมีรสหวาน อมเปรี้ยวเล็กน้อย มีกลิ่นหอมเฉพาะตัว เกษตรกรได้รวมตัวกันเป็นกลุ่มเพื่อพัฒนาคุณภาพส้มโอ จังหวัดสมุทรสงคราม ด้วยการสนับสนุนจากโครงการพัฒนาคุณภาพส้มโอคุณภาพด้วยเทคโนโลยีหลังการเก็บเกี่ยว ที่ได้รับความร่วมมือกับสมาคมศิษย์เก่าสถาบันพัฒนาชนบทสาธาณรัฐเกาหลีแห่งประเทศไทย ซึ่งเริ่มดำเนินงานตั้งแต่วันที่สิงหาคม พ.ศ. 2550 เป็นต้นมา โดยมีสำนักงานเกษตรจังหวัดสมุทรสงครามเป็นผู้ประสานงาน (กลุ่มพัฒนาคุณภาพส้มโอ. 2555) ทำให้กลุ่มเกษตรกรมีความสามารถและศักยภาพในการผลิตส้มโอได้คุณภาพดีขึ้น จนได้รับรางวัลจากการประกวดระดับชาติหลายรางวัลเป็นที่ยอมรับของสังคมมากขึ้น อย่างไรก็ตามช่องทางการตลาดของกลุ่มยังมีน้อย เกษตรกรมีความต้องการขยายตลาด ทั้งในประเทศและต่างประเทศ ตลอดจนเพิ่มมูลค่าของสินค้าให้มากขึ้น ผู้วิจัยเห็นปัญหาของกลุ่มว่าปัญหาเกษตรกรที่เกิดขึ้นนั้นมาจากสถานการณ์จริงในพื้นที่และเป็นความต้องการของกลุ่มเกษตรกร เพื่อพัฒนาคุณภาพให้มีความเข้มแข็ง มีศักยภาพที่จะเรียนรู้แก้ปัญหาพร้อมกันได้ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาโดยกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) ซึ่งเป็นกระบวนการวิจัยและปฏิบัติการในลักษณะที่เน้นการทำงานบุคคล 3 กลุ่มหลัก ประกอบด้วย กลุ่มเกษตรกร ผู้วิจัย นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรภาครัฐทำงานร่วมกันเพื่อพัฒนาการตลาด ด้านราคา ด้านผลิตภัณฑ์ ด้านช่องทางการตลาด ยกเว้นตลาดของกลุ่มพัฒนาคุณภาพส้มโอ จังหวัดสมุทรสงคราม

อุปกรณ์และวิธีการ

การวิจัยนี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) เป็นแนวทางในการดำเนินโครงการวิจัยกับกลุ่มพัฒนาคุณภาพส้มโอ จังหวัดสมุทรสงคราม มีสมาชิก 50 คน ในกระบวนการทำงานวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ประกอบด้วย 3 ภาคส่วนคือภาคเกษตรกร ภาครัฐและนักวิจัยโดยภาคเกษตรกรได้อาสาสมัคร คือผู้นำกลุ่มและสมาชิกกลุ่มจำนวน 15 คน ในส่วนของผู้แทนภาครัฐ มาจากสำนักงานเกษตรจังหวัดสมุทรสงคราม จำนวน 1 คน คือ หัวหน้ากลุ่มยุทธศาสตร์และสารสนเทศ ร่วมทำการวิจัยกับผู้วิจัย โดยการมีส่วนร่วมเริ่มตั้งแต่ ร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมตัดสินใจ ร่วมลงมือปฏิบัติ และร่วมกันประเมินผล แล้วนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ สังเคราะห์ จัดระบบ แยกแยะ เชื่อมโยงทำความเข้าใจ และสรุปตามระเบียบการวิจัยเชิงคุณภาพ (สุภาวงศ์ จันทวานิช. 2542) ส่วนข้อมูลที่ได้จากการจัดเวที ทำการวิเคราะห์ในเวทีประชุมแบบมีส่วนร่วม เพื่อให้ได้ข้อสรุป การวิจัยครั้งนี้เริ่มดำเนินการตั้งแต่ เดือน สิงหาคม 2554 ถึง มีนาคม 2556 รวมทั้งได้ทำการประเมินความพึงพอใจของสมาชิกกลุ่มในการเข้าร่วมทำการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ทั้งหมด จำนวน 50 คน โดยใช้คะแนน 0 ถึง 10 คะแนน ค่าคะแนน 0 คือไม่พึงพอใจ จนถึง ค่าคะแนน 10 ความพึงพอใจสูงสุด

ผลการศึกษาวิจัยและวิจารณ์

ผลการวิจัย

ผู้วิจัยแบ่งการดำเนินงานเพื่อตอบวัตถุประสงค์ของงานวิจัยเป็น 3 ระยะ คือ

1. ระยะเตรียมการวิจัย

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ในระยะนี้เป็นเตรียมชุมชนเพื่อให้มีความพร้อมเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการวิจัยมุ่งเน้นการทำให้เกิดสัมพันธภาพที่ดีระหว่างผู้วิจัย ได้มีการนัดประชุมกลุ่มโดยมีเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรจังหวัดเป็นสื่อกลาง ซึ่งมีขั้นตอนย่อย ๆ กล่าวคือ

1.1 ลงพื้นที่แนะนำตัวและทำความรู้จักกับเกษตรกร พร้อมกับสัมภาษณ์พูดคุยกับเกษตรกรเพื่อเก็บข้อมูลกลุ่มเป้าหมาย คือกลุ่มพัฒนาคุณภาพส้มโอ จังหวัดสมุทรสงคราม

1.2 ประชุมกลุ่มเพื่อวิเคราะห์สถานการณ์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน โดยนำข้อมูลที่ได้มาพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันระหว่างกลุ่มเกษตรกร ผู้วิจัยและภาครัฐ เพื่อร่วมกันวิเคราะห์ปัญหาเกี่ยวกับการดำเนินงานด้านส้มโอของกลุ่ม สรุปประเด็นปัญหาคือ กลุ่มเกษตรกรมีปัญหาและยังต้องการพัฒนาด้านการตลาด

1.3 เผยแพร่แนวคิด ชี้แจงกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) เพื่อให้กลุ่มและผู้เกี่ยวข้องรับรู้ เข้าใจขั้นตอนและสามารถปฏิบัติตามขั้นตอน ได้อย่างมีประสิทธิภาพ (สุภาวงศ์ จันทวานิช. 2531)

1.4 กำหนดแนวทางร่วมกัน เสนอแนวทางพัฒนาตลาดเพื่อแก้ปัญหาโดยการเพิ่มทางเลือกใหม่ ๆ ด้านการตลาด ในครั้งนี้ทั้งกลุ่มเกษตรกร ผู้วิจัยและภาครัฐ มีความเห็นในเวทีประชุมว่า จะพัฒนายกระดับตลาดสินค้าเพื่อนำสินค้าไปจำหน่าย ณ ห้องเครื่องพระที่นั่งอัมพรสถาน ในโครงการสายใยรักแห่งครอบครัว ทำให้สมาชิกในโครงการนำสินค้า ของสมาชิกมาจำหน่ายได้ในโครงการสายใยรักแห่งครอบครัว ซึ่งทุก ๆ ฝ่ายได้เข้ามามีส่วนร่วมอย่างมีอิสรภาพและเสมอภาค (นรินทร์ชัยพัฒนพงศา. 2546)

1.5 นำเสนอโครงการ จัดเวทีประชุมเพื่อให้นักวิจัยได้นำเสนอโครงการสายใยรักแก่ กลุ่มพัฒนาคุณภาพส้มโอ และผู้ที่เกี่ยวข้อง ในการตัดสินใจนำผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม ทางกลุ่มได้เสนอผลิตภัณฑ์ จำนวน 5 ชนิดด้วยกัน คือ 1) ผลิตภัณฑ์ส้มโอขาวใหญ่สมุทรสงคราม ผลสด 2) ผลิตภัณฑ์ส้มโอขาวใหญ่สมุทรสงคราม แกะเนื้อบรรจุภาตพร้อมรับประทาน 3) ผลิตภัณฑ์เปลือกส้มโอหยี 4) ผลิตภัณฑ์เปลือกส้มโอเชื่อม 5) ผลิตภัณฑ์ส้มแก้ว

2. ระยะดำเนินการวิจัย

2.1 ชี้แจงโครงการแก่กลุ่ม เพื่อให้เกิดความเข้าใจร่วมกันก่อนดำเนินงานในภาพรวม

2.2 ประสานงบประมาณและหน่วยงานสนับสนุน ก่อนดำเนินการในโครงการกิจกรรมที่ระบุไว้ในแผนค้นหาช่องทางหน่วยงานสนับสนุนกิจกรรมต่าง ๆ

2.3 จัดทำเอกสารโดยร่วมกันทั้งกลุ่มเกษตรกร ผู้วิจัย และตัวแทนจากภาครัฐ มีการทบทวนแนวทางของกลุ่มอีกครั้ง ในครั้งนี้นักวิจัยได้อธิบายรายละเอียดและเอกสารของโครงการที่กลุ่มจะนำเสนอ คือ 1) เอกสารรับรองของกลุ่มที่เจ้าหน้าที่รัฐออกให้ 2) ใบเสนอผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม ทางกลุ่มได้เสนอผลิตภัณฑ์ จำนวน 6 ใบด้วยกัน คือ 1) ผลิตภัณฑ์ ส้มโอขาวใหญ่สมุทรสงครามผลสด 2) ผลิตภัณฑ์ ส้มโอขาวใหญ่สมุทรสงคราม แกะเนื้อบรรจุภาตพร้อมรับประทาน 3) ผลิตภัณฑ์ เปลือกส้มโอหยีบรรจุถุง 4) ผลิตภัณฑ์ เปลือกส้มโอหยีบรรจุกล่อง 5) ผลิตภัณฑ์ เปลือกส้มโอเชื่อม และ 6) ผลิตภัณฑ์ ส้มแก้ว

2.4 การกำหนดทีมปฏิบัติงาน โดยมอบหมายแบ่งความรับผิดชอบดำเนินงาน ซึ่งผลประโยชน์ที่เกิดจากการดำเนินกิจกรรมจะกระจายไปยังสมาชิกทุก ๆ คน กลุ่มเกษตรกรได้ตกลงในที่ประชุมว่า จะนำเสนอแบบเสนอผลิตภัณฑ์ที่งาน มหกรรม 6 ปี สายใยรักแห่งครอบครัว ณ ศูนย์แสดงสินค้าและการประชุม อิมแพ็ค เมืองทองธานี อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ในวันที่ 1 สิงหาคม 2555

ระยะปฏิบัติการตามแผน เป็นระยะที่นักวิจัย กลุ่มเกษตรกร และภาครัฐ เข้ามาช่วยดำเนินการตามที่ได้วางแผนไว้ ระยะนี้ทางกลุ่มได้ดำเนินการนำเสนอ แบบเสนอผลิตภัณฑ์ที่งาน มหกรรม 6 ปี สายใยรักแห่งครอบครัว ณ ศูนย์แสดงสินค้าและการประชุม อิมแพ็ค เมืองทองธานี ในวันที่ 1 สิงหาคม พ.ศ.2555 โดยมีนายเกรียงไกร คณะทองชาติ ที่ปรึกษาและผู้ดำเนินงานโครงการสายใยรักแห่งครอบครัว นางลารวัลย์ ฉัตรวิรุฬห์ หัวหน้ากลุ่มงาน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ส่งเสริมและพัฒนาผลิตภัณฑ์เกษตร กรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เป็นผู้พิจารณาผลิตภัณฑ์ ในครั้งนี้กลุ่มมีความพร้อมเสนอผลิตภัณฑ์ 5 แบบ คือ 1) ผลิตภัณฑ์ส้มโอขาวใหญ่สมุทรสงครามผลสด 2) ผลิตภัณฑ์ส้มโอขาวใหญ่สมุทรสงคราม แกะเนื้อมรรจุภาต 3) ผลิตภัณฑ์เปลือกส้มโอหีบบรรจุถุง 4) ผลิตภัณฑ์ เปลือกส้มโอหีบบรรจุกล่อง 5) ผลิตภัณฑ์เปลือกส้มโอเชื่อม พร้อมทั้งตัวอย่างผลิตภัณฑ์อย่างละ 3 ชิ้น ส่วนแบบที่ 6 ไม่ได้ส่งเข้าพิจารณาในครั้งนี้อย่างไรก็ตามเนื่องจากทางกลุ่มผลผลิตไม่พร้อมส่งตัวอย่าง ในการพิจารณาครั้งนี้ ผลิตภัณฑ์ ส้มโอขาวใหญ่สมุทรสงคราม แกะเนื้อมรรจุภาตพร้อมรับประทาน ได้รับความสนใจรับพิจารณาแต่ต้องปรับปรุงเรื่อง ขนาดของภาตบรรจุและตราสัญลักษณ์ที่ใหญ่เกินไป จนปกปิดความน่าสนใจของตัวส้มโอที่แสดงถึงความน่า รับประทาน หลังจากเสนอผลงานนายเกรียงไกร คำนองเดชชาติ ได้แนะนำให้ดูตัวอย่างกลุ่มเกษตรกรที่มาแสดงใน งาน มหกรรม 6 ปี สายใยรักแห่งครอบครัว ทำให้เกษตรกรมีความเชื่อมโยงความรู้เก่าและความรู้ใหม่ ต่อมาทาง กลุ่มเกษตรกรได้กลับไปร่วมกันคิด ปรับปรุงแก้ไข จนพร้อมเสนออีกครั้ง ในวันที่ 17 สิงหาคม พ.ศ.2555 โดย ผู้พิจารณาคือ พลอากาศตรี จักรพงษ์ หอมไกรลาส กรมวังผู้ใหญ่ ฝ่ายกิจการพิเศษ กองงานพระราชยาใน สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร (หัวหน้างานแผนกห้องเครื่อง พระที่นั่งอัมพรสถาน) ผลการพิจารณาได้รับการอนุมัติสั่งซื้อผลิตภัณฑ์ส้มโอขาวใหญ่สมุทรสงคราม แกะเนื้อมรรจุภาต จำนวน 3,000 ชิ้น ขึ้นละ 8 บาท รวมเป็นเงิน 24,000 บาท วันที่ 24 สิงหาคม พ.ศ. 2555 โดยสินค้าที่ผ่านการตรวจสอบความถูกต้อง และคุณภาพ มีเกณฑ์การตรวจสอบระดับสารพิษ การเจือปนสิ่งแปลกปลอม รวมทั้งบรรจุภัณฑ์ และมีคำสั่งซื้อเพิ่ม ในวันที่ 10 กันยายน พ.ศ. 2555 และ 17 กันยายน พ.ศ. 2555 ตามลำดับ มีการสั่งซื้อต่อครั้ง ๆ ละ 3,000 แพ็ค ๆ ละ 8 บาท เป็นเงิน 24,000 บาท รวมทั้งสิ้น 3 ครั้ง เป็นเงิน 72,000 บาท ได้มูลค่าเพิ่มต่อผล เป็นเงิน 31.5 บาทต่อผล และในการสั่งซื้อครั้งต่อมา เกษตรกรมีต้นทุนการผลิตที่สูงขึ้น สมาชิกในกลุ่มจึงลงความเห็นให้ควรปรับราคาส้มโอ จากเดิม 30 บาท เป็น 35 บาทต่อกิโลกรัม ในครั้งนี้ทางผู้วิจัย ตัวแทนของกลุ่มเกษตรกรและเจ้าหน้าที่ภาครัฐ ร่วมกันเขียนแบบขอเสนอปรับราคาส้มโอและพร้อมรับประทาน จากเดิมส่งแพ็คละ 8 บาท เป็น 9 บาท จนสำเร็จ เสร็จสิ้น และในวันที่ 21 กุมภาพันธ์ 2556 มีคำสั่ง สั่งซื้อส้มโอและพร้อมรับประทาน จำนวน 3,000 ชุด ๆ ละ 9 บาท รวมเป็นเงิน 27,000 บาท ได้มูลค่าเพิ่มต่อผล 34 บาท โดยประเมินผลจากการทำวิจัยกลุ่มเกษตรกรได้ส่งผลผลิต เฉลี่ยครั้งละ 250 ผล ซึ่งเฉลี่ยส่งโครงการสายใยรักแห่งครอบครัวคิดเป็นร้อยละ 0.33 ของผลผลิตส้มโอทั้งหมด

2.5 การติดตามงาน กลุ่มเกษตรกรจะจัดทีมงานดำเนินงานติดตามการทำงานของการทำงานของการปฏิบัติการตามแผน งานที่กำหนด กิจกรรมที่ดำเนินการและการบรรลุวัตถุประสงค์ตามแผน

2.6 รายงานความก้าวหน้า มีการจัดประชุมรายงานผล เพื่อให้นักวิจัย กลุ่มเกษตรกร ภาครัฐ และ ผู้ที่เกี่ยวข้องได้ทราบถึงความคืบหน้าของการวิจัย

2.7 สำนวจความเปลี่ยนแปลงของกลุ่ม หลังทำกิจกรรมแล้ว ผู้วิจัยดำเนินการสำรวจการเปลี่ยนแปลง เพื่อ ประเมินผลที่เกิดขึ้น

3. ระยะเวลาสิ้นสุดการดำเนินการ

3.1 สำนวจความเปลี่ยนแปลงของกลุ่ม หลังทำกิจกรรมแล้ว ผู้วิจัยดำเนินการสำรวจการเปลี่ยนแปลง เพื่อ ประเมินผลที่เกิดขึ้น

3.2 นำเสนอผลงานโดยสรุปในที่ประชุม เพื่อเผยแพร่ผลการวิจัยสู่กลุ่ม

3.3 ประเมินผลความพึงพอใจสมาชิกกลุ่มเกษตรกร (ตารางที่ 1) โดยโดยมีคะแนนความพึงพอใจตั้งแต่ 0 ถึง 10 คะแนน มีเกณฑ์ระดับความพึงพอใจ (สำนักทดสอบการศึกษาแห่งชาติ. 2556) คือ คะแนนช่วง 0 - 3.3 ไม่พึงพอใจ คะแนนช่วง 3.4 - 6.6 พึงพอใจ และคะแนนช่วง 6.7 - 10 พึงพอใจมาก ความพึงพอใจมีค่าเฉลี่ย 7 พิจารณารายด้านพบว่า ความพึงพอใจด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์มีค่ามากที่สุดคือ 7.43 รองลงมา เป็นด้านการมีส่วนร่วมการติดตามประเมินผลคือ 7.37 ด้านการมีส่วนร่วมการวางแผน 7.33 และสุดท้ายคือด้านการมี ส่วนร่วมในการปฏิบัติงานในกิจกรรมต่างๆ คือ 7.28

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

Table 1 Group Member Satisfaction of Participatory Research.

Participation	Average Score
Planning Participation	7.33
Operating Participation	7.28
Benefits Participation	7.73
Evaluating Participation	7.37
Grand Means	7.43

วิจารณ์ผล

การศึกษาวิจัยนี้ มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) ที่เน้นการมีส่วนร่วมระหว่างกลุ่มเกษตรกร ผู้วิจัย และภาครัฐ ทุกขั้นตอน ทำให้สามารถพัฒนาตลาด คือ เพิ่มช่องทางตลาด พัฒนาด้านราคา ด้านผลิตภัณฑ์ ส่งเสริมให้เกษตรกรมีการพัฒนาทั้งรูปธรรมและนามธรรม สอดคล้องกับ สุภางค์ จันทวานิช (2542) ได้กล่าวว่าการปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเป็นวิธีการเรียนรู้จากประสบการณ์ โดยอาศัยการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมวิจัย นับตั้งแต่การระบุปัญหา การดำเนินการ การติดตามผล จนถึงขั้นประเมินผล และถือว่าชาวบ้านเป็นผู้ที่รู้ดีเท่า ๆ กับนักวิจัยหรือนักพัฒนาในการกำหนดปัญหา และการเลือกปฏิบัติการใด ๆ ก็ตามที่จะนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิต ปัญหาของการวิจัยจึงเริ่มจากชาวบ้าน ไม่ใช่จากสมมติฐานของผู้วิจัย หรือนักพัฒนา แต่ฝ่ายเดียว จะเห็นว่าทั้งสามฝ่าย คือ ชาวบ้าน นักวิจัย และนักพัฒนา ต่างมีบทบาทเท่าเทียมกันในการร่วมกำหนดปัญหา และทางเลือกแนวทางการปฏิบัติการ การวิจัยนี้จะเป็นการผสมผสานระหว่างความรู้เชิงทฤษฎี และระเบียบวิธีของนักวิจัย เป้าหมาย และวัตถุประสงค์ของนักพัฒนา และความต้องการกับความรอบรู้ของชาวบ้าน

ด้านการพัฒนาตลาด พบว่า มีการพัฒนาตลาด คือ ยกระดับราคาสินค้า ได้แก่ 1) พัฒนาด้านราคา 2) ด้านผลิตภัณฑ์ ประกอบด้วย พัฒนาผลผลิตด้านการแปรรูป และการพัฒนาด้านบรรจุภัณฑ์ 3) พัฒนาช่องทางทางการตลาดและยกระดับตลาด จนผ่านเกณฑ์ เป็นที่ยอมรับและมีการสั่งซื้อจากห้องเครื่องพระที่นั่งอัมพรสถาน โครงการสายใยรักแห่งครอบครัว โครงการในพระราชูปถัมภ์ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมารอย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับ เสรี วงษ์มณฑา (2542) ที่ได้กล่าวถึง ส่วนประสมทางการตลาด ไว้ว่าเป็น การมีสินค้าที่ตอบสนองความต้องการของลูกค้ากลุ่มเป้าหมายภายในราคาที่ผู้บริโภคยอมรับได้ และผู้บริโภคยินดีจ่ายเพราะมองเห็นว่าคุ้มค่า รวมถึงมีการจัดจำหน่ายกระจายสินค้าให้สอดคล้องกับพฤติกรรมผู้บริโภค เพื่อให้เกิดความสะดวกแก่ลูกค้าด้วยความพยายามตั้งใจให้เกิดความชอบในสินค้า และเกิดพฤติกรรมอย่างถูกต้อง

สรุป

ในการศึกษาวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในครั้งนี้ได้ทำให้เกิดการพัฒนาตลาดส้มโอ โดยเริ่มต้นมาจากความต้องการของเกษตรกร มีความร่วมมือทั้ง 3 ฝ่าย คือ 1) กลุ่มพัฒนาคุณภาพส้มโอ จังหวัดสมุทรสงคราม 2) ผู้วิจัย และ 3) หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยการทำกิจกรรมร่วมกัน ทั้งการจัดเวทีและการพูดคุยเป็นทางการและไม่เป็นทางการ การร่วมคิดร่วมทำ ร่วมตัดสินใจ ร่วมวางแผน การศึกษาดูงาน ร่วมกันรับผลประโยชน์ ร่วมกันสรุปและประเมินผล เกิดการเรียนรู้ในการแก้ไขพัฒนาาร่วมกัน ทำให้การดำเนินงานวิจัยประสบผลสำเร็จลุล่วง ได้ช่องทางตลาดเพิ่ม พัฒนาการตลาดมีการสั่งซื้อส้มโอและพร้อมรับประทานจากห้องเครื่องพระที่นั่งอัมพรสถาน ครั้งละ 3,000

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

แพ็ค ๆ ละ 8 บาท เป็นเงิน 24,000 บาท รวมทั้งสิ้น 3 ครั้ง เป็นเงิน 72,000 บาท สร้างมูลค่าเพิ่มต่อผล (Value Added) เป็นเงิน 31.5 บาท และได้มีการพัฒนาในการสั่งซื้อต่อคือ ในครั้งถัดไปโดยเพิ่มราคาเป็นขึ้นละ 9 บาท สั่งจำนวน 3,000 ชิ้น เป็นเงิน 27,000 บาท สร้างมูลค่าเพิ่มต่อผล (Value Added) เป็นเงิน 34 บาท และเมื่อประเมินผลจากการทำวิจัย กลุ่มเกษตรกรได้ส่งผลผลิตเฉลี่ยครั้งละ 300 ผล ซึ่งเฉลี่ยส่งโครงการสายใยรักแห่งครอบครัว ฯ คิดเป็นร้อยละ 0.40 ของผลผลิตส้มโอทั้งหมด ความพึงพอใจของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรโดยมีค่าเฉลี่ย 7.43 พิจารณารายได้พบว่า ความพึงพอใจด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์นี้มีค่ามากที่สุดคือ 7.73 รองลงมาเป็นด้านการมีส่วนร่วมการติดตามประเมินผลคือ 7.37 ด้านการมีส่วนร่วมการวางแผน 7.33 และสุดท้ายคือด้านการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานในกิจกรรมต่าง ๆ คือ 7.28

ข้อเสนอแนะ

ในการวิจัยในครั้งนี้ประสบความสำเร็จในระดับหนึ่ง ในอนาคตเป็นหน้าที่ของกลุ่มและผู้ที่เกี่ยวข้องที่ต้องสร้างความมั่นคงและความสามัคคีของกลุ่ม ที่จะทำให้ตลาดมีความยั่งยืนต่อไป

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบพระคุณมูลนิธิพระบรมราชานุสรณ์พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี และคณะเทคโนโลยีการเกษตร สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบังที่สนับสนุนทุนในการทำวิจัย ขอขอบคุณเกษตรกรกลุ่มพัฒนาคุณภาพส้มโอจังหวัดสมุทรสงครามนายวันชัย คนงาม หัวหน้ากลุ่มกลุ่มยุทธศาสตร์และสารสนเทศ สำนักงานเกษตรจังหวัดสมุทรสงครามและนายสรณรงค์ ประทุมนันท์ นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรชำนาญการ สำนักงานโครงการสายใยรักแห่งครอบครัว ฯ ส่วนกรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

เอกสารอ้างอิง

- กลุ่มพัฒนาคุณภาพส้มโอจังหวัดสมุทรสงคราม. 2555. ประวัติกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกส้มโอคุณภาพจังหวัดสมุทรสงคราม. [Online]. Available : <http://www.pomelosamutsongkram.com/about.php?lang=th> [26/03/55].
- นรินทร์ชัยพัฒน์พงศา. 2546. การมีส่วนร่วมหลักการพื้นฐานเทคนิคและกรณีตัวอย่าง. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สิริลักษณ์การพิมพ์.
- สำนักทดสอบการศึกษาแห่งชาติ. 2556. โครงการวิจัย การนำผลการประเมินคุณภาพนักเรียนระดับชาติไปใช้ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา. [Online]. Available: http://bet.obec.go.th/eqa/index.php?option=com_content&task=blogsection&id=15&Itemid=102 [15/5/56].
- เสวีรัชฌมณฑา. 2542. กลยุทธ์การตลาด : การวางแผนการตลาด. กรุงเทพฯ : ธีระฟิล์มและไซเท็กซ์.
- สุภาวงศ์จันทวานิช. 2531. การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- _____. 2542. วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้